

Kraštovarkos krypties specialistų kompetencijų plėtojimas integracijos į darbo rinką aspektu

Dalia Butkienė¹, Kazimieras Matiušinas²

*Kauno kolegijos Kraštovarkos fakulteto Želdinių ir agrotechnologijų katedra
Mokslo g. 2, Mastaičiai, LT-53313 Kauno r.,
el. paštas: ¹dalia.zak@gmail.com, ²kmatiusinas@gmail.com*

Straipsnyje nagrinėjama Kauno kolegijoje rengiamų kraštovarkos krypties specialistų profesinės veiklos perspektyva profesinio rengimo tobulinimo aspektu.

Straipsnyje aptariamos kompetencijos, kvalifikacijos svarba mokymo turinio tobulinimui, išryškinant jų reikšmę sėkmingai karjerai. Teoriniais samprotavimais ir praktiniais tyrimais analizuojama šios srities specialistų atitikimo rinkos poreikiams bei jų rengimo problemos. Atliktų tyrimų rezultatai atskleidė šios krypties specialistų kompetencijų kriterijus ir jų adaptaciją darbo rinkoje.

Reikšminiai žodžiai: profesinė kompetencija, socialinė kompetencija, strateginė kompetencija, kvalifikacija, profesinė karjera.

Professional activity perspectives of Kaunas College prepared Landscape study field specialists in the aspect of professional preparation perfection are discussed in this article. Importance of professional competencies and qualification to educational content perfection by emphasizing their importance to successful carrier is discussed in this article.

This article is focused on landscape field specialists matching to market demands analysis and their preparation problems in the aspects of theoretical reasoning and practical researches. Researches results have disclosed specialists' competences criteria and their adaptation in labour market. High motivation of study and profession selection, good level of employment, positive employers' evaluation and opportunity to create business in chosen professional activity field shows that this study field in the future will have tendency of development and improvement.

Key words: professional competence, social competence, strategic competence, qualification, professional carrier.

Įvadas

Želdiniai ir jų dizainas yra neatskiriama aplinkos kultūros dalis. Kultūros raida, sparčiai kintantys žmogaus ir visuomenės poreikiai, juos tenkinanti veikla nuolat keičia aplinką. Spontaniška aplinkos kaita neretai sukelia nenumatytų problemų. Keliamas strateginis siekis sukurti harmoningus santykius tarp žmogaus ir jį supančios aplinkos. Aplinka ir visi jos elementai daugiausia lemia žmonių gyvenimo kokybę. Aplinkos tvarkymas ir tobulinimas tampa labai svarbia sritimi, kurią turi koreguoti kvalifikuoti specialistai. Todėl reikalingi kompetentingi kraštovarkos srities specialistai, kurie kvalifikuotai spręstų želdynų tvarkymo ir apsaugos klausimus bei teiktų kokybiškas šios srities paslaugas.

Kauno kolegijos Kraštovarkos fakultetas turi galias tradicijas šios srities specialistų rengime. Šiuo metu ruošiamos dvi specialybės: Želdinių ir jų dizaino ir Želdinamų teritorijų inžinerijos. Želdinių ir jų dizaino specialistai – orientuoti į želdynų projektavimo, augalų auginimo ir floristikos sritis. Želdinamų teritorijų inžinerijos specialistai daugiau orientuoti į technologines sritis: t. y. gebantys parinkti optimaliausias statybos darbų technologijas, įrengti želdynų inžinerines sistemas, organizuoti inžinerinį teritorijos įrengimą. Abiejų sričių specialistai orientuoti į smulkaus ir vidutinio verslo kūrimą ir valdymą.

Tyrimo problema. Kolegijos tikslas – parengti konkurencingą, įvairiapusiškai lankstų savo profesinėje veikloje specialistą, kuris savo profesine branda gebėtų tenkinti visuomenės poreikius. Itin spartus ekonominis, socialinis, kultūrinis, mokslo ir technologijų vystymasis sąlygoja išaugusį susidomėjimą ugdymo kokybe bei verčia aukštąsias neuniversitetines mokslo institucijas ypatingą dėmesį skirti mokymo turinio kokybei ir nuolatiniam jo atnaujinimui.

Pasirinkta tyrimo tema yra aktuali, nes viena iš priemonių, siekiant nustatyti veiklos kokybę, gauti ugdymo procesui ir mokymo turiniui tobulinti reikiamos informacijos, yra *įsidarbinimo analizė bei profesinių kompetencijų vertinimas darbo rinkos aspektu*.

Tyrimo tikslas – atskleisti kraštotvarkos specialistų profesinės veiklos perspektyvą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriniu aspektu atskleisti kraštotvarkos specialistų kompetencijų ribas;
2. Atlikti kraštotvarkos specialistų įsidarbinimo analizę;
3. Atskleisti studentų įgytų kompetencijų lygį.

Tyrimo objektas – kraštotvarkos specialistų kompetencijos: teorijos ir praktiniai aspektai.

Tyrimo metodai

Mokslinės literatūros bei dokumentų analizė ir sisteminimas, loginė lyginamoji analizė, kiekybinis (anketinės apklausos) ir kokybinis (pokalbio) metodas.

Straipsnį sudaro dvi dalys. Pirmoje straipsnio dalyje apibrėžiamos kompetencijos ir kvalifikacijos sampratos, įrodoma profesinės kompetencijos vertinimo svarba, tobulinant mokymo turinį bei siekiant karjeros. Antroje straipsnio dalyje pristatoma kraštotvarkos specialistų įsidarbinimo analizė bei kompetencijų vertinimas.

Teorinis tyrimo pagrindimas

Profesija susideda iš daugybės susijusių ir į profesijos tikslą nukreiptų veiklos sričių, kurių atlikimui reikalingas tam tikras jauno specialisto pasirengimas. Toks gebėjimas atlikti konkretų darbą tam tikroje veiklos srityje, suprantamas kaip kompetencija. Vykstant spartiems pokyčiams, įgytos ir nuolat tobulinamos žinios bei kompetencijos tampa pagrindiniu kvalifikuoto specialisto konkurenciniu pranašumu darbo rinkoje. Nelieta abejonų, kad šiame kontekste mokymo turinys neišsivaizduojamas be nuolatinio jo atnaujinimo, be nuolatinio tyriminio stebėjimo ir vertinimo.

Pedagogikoje nuo XX a. pabaigos vis plačiau naudojamas kompetencijos terminas. Nagrinėjant kompetenciją tyrinėjančių autorių mokslinius darbus, ryškėja, kad mokslininkai šią sąvoką apibrėžia įvairiai. L. Sajienė (2008) pažymi, kad kompetencija – tai pasirengimas (žinios, mokėjimai, įgūdžiai), laiduojantys kokybišką, kompetentingą tam tikros darbo operacijos (užduoties) atlikimą realioje situacijoje. Profesorius R. Laužacko (2005) manymu, kompetencija (angl. *competence*), tai efektyvios veiklos demonstravimas, sugebėjimas atlikti pateiktas užduotis realioje ar imituojamoje darbo situacijoje. P. Jucevičienė ir D. Lepaitė (2000) kompetencijos sampratą apibrėžia, kaip žmogaus kvalifikacijos raišką arba gebėjimą veikti, kurie yra sąlygoti individo žinių, mokėjimų, įgūdžių, požiūrių, asmenybės savybių bei vertybių. Anot S. Daukilo (1998), vertinant profesinę kompetenciją struktūriniu prasme, galima išskirti tris apibendrintas jos sudedamąsias dalis.

Profesinės kompetencijos struktūrinių dalių santykių schema pateikta 1 paveiksle.

Europos Sąjungos valstybių profesinio ugdymo turinyje bene didžiausias dėmesys skiriamas strateginei ir socialinei kompetencijai. Šios kompetencijos priklauso bendrųjų gebėjimų sričiai ir yra labai svarbios ne kurioje nors vienoje, o daugelyje profesijų. Šie gebėjimai lemia žmogaus profesinį lankstumą, mobilumą leidžia integruoti visus veiklos procesus ir yra gerų darbo rezultatų pagrindas.

Kompetencijos pagrindas yra kvalifikacija. Kvalifikacija, tai asmens gebėjimai ir žinios, kurias jis sugeba tam tikroje veikloje panaudoti tam tikru lygiu.

1 pav. Profesinės kompetencijos struktūrinių dalių santykių schema (Daukila, 1998)

Figure 1. Scheme of professional competencies structural parts relations

Apibendrinus mokslininkų darbuose pristatomus požiūrius į kompetencijas, išsilinus į kvalifikacijos sampratą įvairovę ir mokymo turinio atnaujinimo būtinybę, išryškėja studijų programos optimizavimo būtinybė, stiprinant ugdomas profesines kompetencijas ir numatant jų plėtojimo poreikį, bei tobulinant mokymo turinį ir tarpdalykinius ryšius.

Tyrimo rezultatai ir jų analizė

Siekiant gauti ugdymo procesui ir mokymo turiniui tobulinti reikiamos informacijos, atlikta kraštovarkos krypties specialistų įsidarbinimo analizė bei profesinių kompetencijų tyrimas. Šiais klausimais nuo 2006 m. vykdomas tęstinis tyrimas. Tyrimui atlikti pasirinktas kiekybinis metodas – anketinės apklausos ir kokybinis – struktūrizuotas interviu. Apklausiai pasirinkti absolventai, darbdaviai, socialiniai partneriai. Straipsnyje pateikti apibendrinti tyrimų duomenys.

Įsidarbinimo analizė. Šios analizės atlikimui kiekvienais metais yra apklausiami visi absolventai. Per analizuojamą laikotarpį išryškėjo tokios tendencijos :

2005–2007 metais absolventų įsidarbinimo lygis buvo pakankamai aukštas (1 lentelė). Šių specialistų poreikiui įtakoja žmonių pragyvenimo lygis bei statybos sektoriaus plėtra. Tuo metu šios sąlygos buvo labai palankios. Pastaraisiais metais pasikeitusi ekonominė situacija turėjo neigiamos įtakos kraštovarkos specialistų paklausai. Vertinant bendrą ekonominę situaciją bei jaunimo migraciją įsidarbinimo lygis yra pakankamas. Gerokai aukštesnis įsidarbinimo lygis absolventų baigusių neakivaizdines studijas. Želdinių ir jų dizaino specialybėje net 2009 metais bendras įsidarbinimo lygis sudaro 81 %, o pagal specialybę – 48 %. Absolventams baigusiems kraštovarkos krypties studijas būdinga tai, kad nemaža jų dalis susikuria sau darbo vietas, užsiimdami šios srities individualia veikla arba įkurdami verslo įmones: ypač tai būdinga Želdinamų teritorijų inžinerijos specialybėje (4 pav).

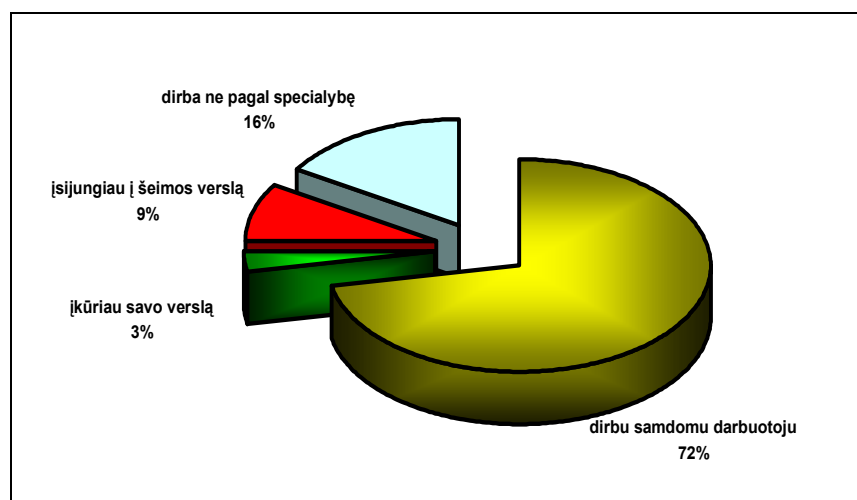
Siekiant atlikti gilesnę įsidarbinimo analizę pagal veiklos sritis bei absolventų ir darbdavių požiūrį apie studijų metu įgytas profesines kompetencijas atliktas kokybinis tyrimas, kurio metu buvo apklausti absolventai baigę Želdinių ir jų dizaino bei Želdinamų teritorijų inžinerijos specialybes, o taip pat šios srities įmonių vadovai ir specialistai. Šiais tyrimais siekta išsiaiškinti jau dirbančių mūsų absolventų nuomones apie kraštovarkos specialistų poreikį, įgytas kompetencijas, tobulintinas sritis bei šios profesijos perspektyvą.

1 lentelė. Absolventų, baigusių studijas 2005–2009 m., įsidarbinimo analizė (D. Butkienė, K. Matiušinas, 2009)
1 table. Placement analysis of students which graduated studies in 2005-2009

Metai	Baigusiujų skaičius, vnt	Įsidarbinusieji, %				Studijuoją	Nedirba	Nėra duomenų
		Iš viso	Iš jų pagal specialybę	Ne pagal specialybę	Užsienyje			
<i>Želdiniai ir jų dizainas</i>								
2005	39	84,6	60,6	21,2	18,2	7,7	7,7	–
2006	45	68,9	67,7	32,3	0	11,1	2,2	17,8
2007	45	73,3	66,7	30,3	3,0	4,4	6,7	11,1
2008	52	32,3	31,6	57,9	10,5	1,7	35,6	30,5
2009	58	39,6	20,7	19,0	5,2	6,9	27,6	20,7
<i>Želdinamų teritorijų inžinerija</i>								
2006	19	73,7	64,3	35,7	0	10,5	15,8	–
2007	18	88,9	68,8	31,2	0	5,6	0	11,1
2008	20	57,9	27,3	54,5	18,2	0	15,8	26,3
2009	20	55,0	25,0	30,0	5,0	0	20,0	20,0

Tyrimo metu išryškėjo tokios tendencijos: absolventų apklausos parodė (2 pav.), kad 72 % respondentų dirba samdomais darbuotojais, 12 % įkūrė savo ar įsijungė į šeimos verslą, 16 % nedirba. Nedarbo priežastys daugeliu atvejų susijusios su šeimyninėmis aplinkybėmis.

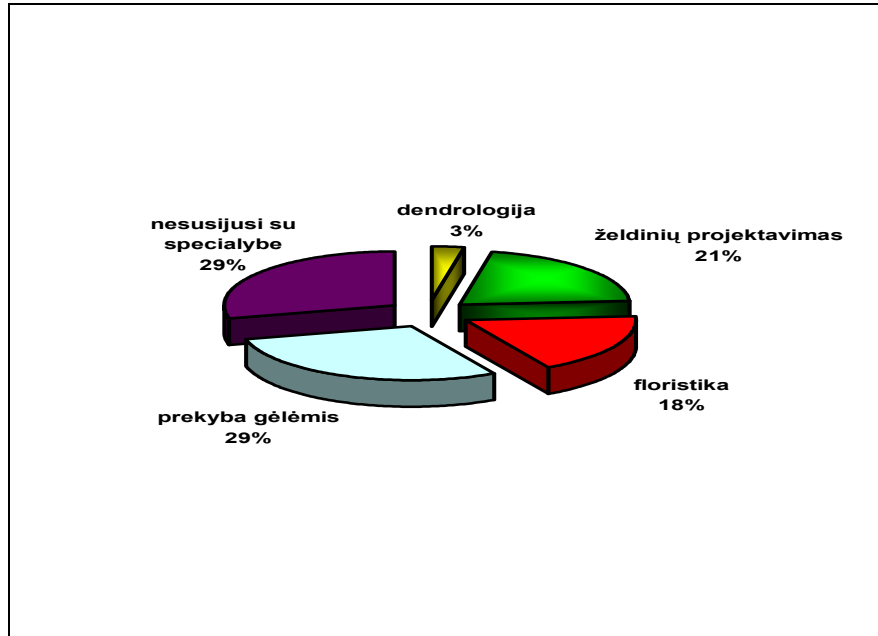
Įsidarbinusiųjų Želdinių ir jų dizaino absolventų apklausos parodė, kad 29 % darbo vietos pilnai atitinka jų profesinei kvalifikacijai, 50 % – atitinka iš dalies ir 21 % – neatitinka. 57 % respondentų svarsto apie verslo kūrimo galimybę šioje srityje. Tai rodo, kad pasirinkta veiklos sritis yra palanki smulkaus verslo kūrimui.

2 pav. Želdinių ir jų dizaino absolventų įsidarbinimo procentinis pasiskirstymas
Fig. 2. Percentel distribution of Green plantations and design graduated students placement

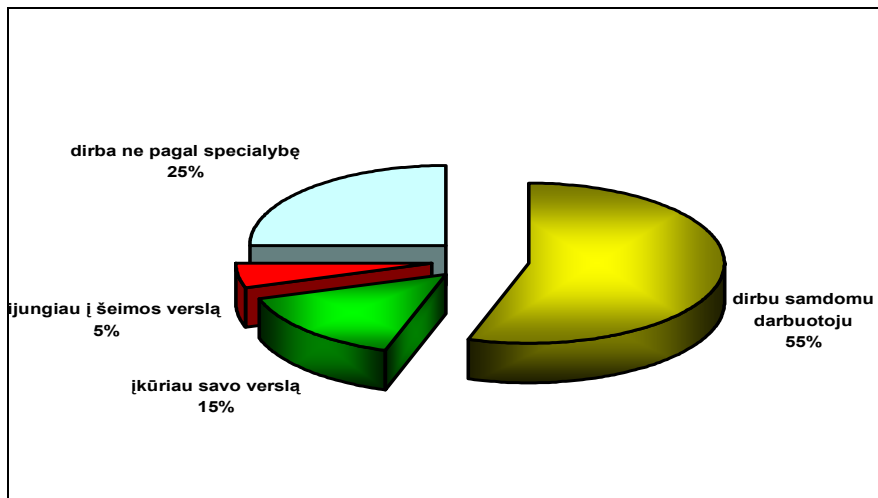
Analizuojant įsidarbinimo problemas aiškėja, kad 71 % respondentų įsidarbinti nebuvo sunku. Darbdavius pilnai tenkino jų įgyta kvalifikacija. Analizuojant darbdavių reikalavimų struktūrą, paaiškėja, kad jie nori kompetentingų, darbščių, iniciatyvių, kūrybiškų, turinčių daug idėjų specialistų. Kuo vadovaujantis darbdaviai priima į darbą? 22 % apklaustųjų nurodė, kad darbdaviai vadovaujasi kvalifikacijos patikrinimu darbo vietoje, 21 % – asmeninėmis savybėmis, 21 % – rekomendacijomis, 18 % – anketomis, testais, pokalbiais.

Analizuojant absolventų įsidarbinimą pagal veiklos sritis, (3 pav.) matome, kad 29 % – prekiauja augalais ir gėlėmis, 21 % – dirba želdynų projektuotojais, 18 % – floristikos srityje, 3 % dendrologais ir 29 % – ne pagal specialybę.

3 pav. Įsidarbinimas pagal veiklos sritis
Fig. 3. Placement according activity fields

Analizuojant Želdinamų teritorijų inžinerijos absolventų įsidarbinimo duomenis (4 pav.), aiškėja, kad 15 % įkūrė savo verslą, 5% įsijungė į šeimos verslą, 55 % dirba samdomais darbuotojais ir 25 % dirba veiklos srityse, kurios nepilnai atitinka profesinę kvalifikaciją.

4 pav. Želdinamų teritorijų inžinerijos absolventų įsidarbinimas
Fig. 4. Placement of Engineering of Landscaped territories graduated students

Kompetencijų vertinimas. Specialisto rengimą aktualu vertinti kaip jo profesinę kompetenciją ir mobilumą apimančią sistemą. Studijų programa apibrėžia kompetencijas, kurios yra pagrindinis reikalavimas šiuolaikinės karjeros plėtotės srityje. Mokykla kaip tik suteikia studentams galimybę ugdyti savo kompetenciją tiek profesinė, tiek bendrųjų gebėjimų prasme.

Analizuojant profesinės kompetencijos ribas buvo atsižvelgta į pačių absolventų ir į jų darbdavių nuomones. Nuomonių analizė parodė, kad visos profesinės kompetencijos, numatytos programoje darbinėje veikloje yra svarbios.

Profesinių kompetencijų reikšmingumo vertinimas prioritetine tvarka išsidėstė taip: praktiniai įgūdžiai, darbas su klientais, bendravimas; bendrieji gebėjimai; dekoratyviųjų augalų auginimas;

gėlių ir dekoratyviųjų augalų panaudojimas interjere; verslo organizavimas; želdynų projektavimas; želdynų įrengimo ir priežiūros organizavimas. Kaip svarbiausius gebėjimus respondentai išskyrė praktinius įgūdžius, bendruosius – darbo su klientais, bendravimo. Profesinių kompetencijų vertinimas pagal veiklos sritis mažai kuo skiriasi. Tai dar kartą patvirtina visų profesinių kompetencijų reikšmingumą. 88 % respondentų pritaria nuomonei, jog Želdinių ir jų dizaino inžinierius turi būti plataus profilio specialistas ir įgyti visas studijų programoje įvardytas kompetencijas.

Želdinamų teritorijų inžinerijos absolventų ir darbdavių apklausos parodė, kad profesinių kompetencijų vertinimas pagal reikšmingumą išsidėstė sekančiai: teritorijos inžinerinis tvarkymas; teritorijos tvarkymo elementų statybos organizavimas; statybos darbų organizavimas; želdynų erdvinės-tūrinės struktūros įvertinimas; verslo įmonės įkūrimas.

Darbdaviai pageidauja išsilavinusio darbuotojo, turinčio aukštąjį 58,1 % arba aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą 67,7 %. 31 apklausoje dalyvavęs darbdavys iš želdinamų teritorijų inžinieriaus profesinės veiklos sričių prioritetą teikia toms, kurios susiję su praktine veikla paslaugų sferoje: teritorijos inžinerinis tvarkymas 80,6 % ir teritorijos tvarkymo elementų statybos organizavimas 64,5 %. Tyrimo rezultatai atskleidžia kraštovarkos specialistų turinčių tiek universitetinį, tiek neuniversitetinį išsilavinimą, poreikio prognozę – daugumos respondentų nuomone, tokių specialistų poreikis ateityje didės.

Respondentų profesinės veiklos lūkesčiai siejami su pasirinkta specialybe. Nemaža dalis svarsto galimybę kurti nuosavą verslą. Kaip tobulintinas sritis įvardija praktinių įgūdžių ir bendrųjų gebėjimų ugdymą.

Išvados

1. Atlikus kompetencijos sampratos mokslinėje literatūroje analizę, galima teigti, kad kompetencijos sąvoka nusako turimų žinių ir gebėjimų panaudojimą, efektyviai atliekant tam tikrą darbą. Sumanus, gerai apgalvotas kompetencijų derinimas visos studijų programos laikotarpiu, gali užtikrinti visavertį profesinių kompetencijų ugdymą. Tam įtakos turi studentų motyvacija, studijų organizavimas, tarpdalykiniai ryšiai, studentų ir dėstytojų bendradarbiavimas.
2. Įsidarbinimo analizės duomenys rodo, kad bendras įsidarbinimo lygis yra pakankamai aukštas. Nemaža dalis absolventų įsidarbina pagal specialybę, o kai kurie iš jų (apie 10% susikuria sau darbo vietas užsiimdami individualia veikla arba įkurdami verslo įmones. Tam tikra dalis absolventų sėkmingai įsidarbina pagal specialybę užsienio šalyse. Paskutinių metų rezultatai yra gerokai žemesni, bet tam įtakos turėjo nepalanki ekonominė situacija Lietuvoje.
3. Profesinių kompetencijų tyrimas parodė, kad absolventai mano esą kompetentingi ir visos įgytos profesinės kompetencijos yra reikalingos bei svarbios. Jų kompetencijas palankiai vertina ir darbdaviai. Nėra veiklos sričių, kurioms absolventai būtų visiškai nepasirengę. Kaip didžiausią trūkumą respondentai įvardijo praktinių įgūdžių, darbo su klientu ir bendravimo stoką. Absolventų požiūriu, siekiant geriau ugdyti profesines kompetencijas darbdaviai turėtų didesnę dėmesį skirti studentams atliekantiems profesines praktikas jų vadovaujamose įmonėse.
4. Aukšta studijų ir profesijos pasirinkimo motyvacija, pakankamai geras įsidarbinimo lygis, teigiamas darbdavių vertinimas bei galimybė pasirinktoje profesinės veiklos srityje kurti verslą, rodo, kad šios krypties studijos ir ateityje turės tendenciją plėtotis ir tobulėti.

Literatūra

1. Adamonienė R., Daukila S., Kriščiūnas B. Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika. Utena, 2003, 344 p.
2. Damaševičiūtė J. Gebėjimų, interesų bei vertybių svarba renkantis specialybę ir profesiją. Šiauliai, 2001
3. Daukila S. Profesinio ugdymo turinys. Profesinio ugdymo pagrindai. Kaunas, 2001, 367 p.

4. Daukilas S. Profesionalios asmenybės ugdymo tikslų bei uždavinių struktūra. *Žmogaus ugdymo problemos šiuolaikinėje visuomenėje. Tarptautinė mokslinė konferencija. Mokslo darbai*. Kaunas, 1998, p.110
5. Grakauskas Ž., Valickas A. Studentų karjeros valdymo kompetencijų ugdymo vadovas konsultantui. Vilnius, 2007, 191 p.
6. Jucevičienė P., Lepaitė D. Kompetencijos sampratos erdvė. Šiauliai, 2000
7. Laužackas R. Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas. Kaunas, 2005, 63 p.
8. Lietuvos švietimo plėtotos strateginės nuostatos 2003–2012. *Švietimo naujienos*. Nr. 14 (149). Vilnius, 2002
9. Sajienė L. Mokymo turinio projektavimas. 2008. Nepublikuotas rankraštis
10. Zuzevičiūtė V. Studentų požiūris į mokymą (–si) aukštosiose mokyklose. *Acta Paedagogica*. T. 13. Vilnius, 2004. P. 81–86

Development of Landscape Direction Specialists Competencies in the Aspect of Integration to Labour Market

Summary

Importance of professional competencies and qualification to educational content perfection by emphasizing their importance to successful carrier is discussed in this article.

Development of competencies of landscape direction specialists by the aspect of integration to labor market was chosen for the research. Chosen research theme is relevant, because one of means, with the view to settle quality of activity, to get information needed for educational process and content of education improvement, is professional competencies evaluation by the aspect of labor market.

Research methods: analysis and filing of scientific literature and documents, logical comparative analysis, quantitative (questionnaire survey) and qualitative (conversational) methods. Graduated students, heads of landscape field companies and specialists, social partners were participating in this survey.

Ingenious and good considered coordination of competences during all study program period could warrant professional competencies perfection. Student motivation, study organization, inter-subjects relations, students and teachers collaboration has influence on this process.

Evaluation of Landscape study field specialists competencies is fairly good and this make presumptions successfully integrate in particular activity. Regarding this and facts of placement analysis we could state what this direction specialists studies will have tendency to develop and improve in the future.